proLékaře.cz | 19.11.2026

OČNÍ KLINIKA 1. LÉKAŘSKÉ FAKULTY UNIVERZITY KARLOVY A VŠEOBECNÉ FAKULTNÍ NEMOCNICE V PRAZE SLAVÍ 200 LET OD SVÉHO ZALOŽENÍ

Heissigerová J.
Oční klinika, 1. lékařská fakulta, Univerzita Karlova a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze

Založení Oční kliniky Všeobecné fakultní nemocnice v Praze úzce souvisí s vývojem Všeobecné nemocnice, která vznikla v roce 1790 z podnětu Josefa II., syna a následovníka Marie Terezie, po dlouhém období příprav. Přestěhování klinik lékařské fakulty do Všeobecné nemocnice zpočátku budil odpor ředitelství z obav o zvýšení nákladů, přesto však již v letech 1791-1792 zde byla zahájena výuka. Oční lékařství byl v té době pouze teoretický obor, přednášený nejčastěji profesory anatomie či fyziologie. Jedním z nejvýznamnějších vědců s tímto zaměřením byl například Jan Evangelista Purkyně. Od roku 1773 na univerzitě ve Vídni začaly probíhat první přednášky očního lékařství. Přednášejícím byl profesor anatomie a očního lékařství Joseph Barth. Jako první v českorakouských zemích začíná v Praze na lékařské fakultě v roce 1778 přednášet oční lékařství profesor anatomie a fyziologie Jiří Procházka. Profesor Procházka mj. zastával i funkci děkana lékařské fakulty (1789).

Nedlouho po založení Všeobecné nemocnice začínají po celé Evropě vznikat oční kliniky. Jednou z prvních je londýnská oční klinika, nyní Moorfield's Eye Hospital, založená v roce 1804 Johnem C. Saundersem a otevřena v roce 1805. Založení vídeňské Oční kliniky následuje nedlouho poté v lednu 1813. Prvním přednostou se v ní stává profesor Georg Joseph Beer, nejvýznamnější žák a později konkurent profesora Bartha. Idea pražské Oční kliniky, anticipovaná dekretem z května 1818, byla realizována v následujících dvou letech. Nacházela se poblíž vchodu do Všeobecné nemocnice a přinejmenším až do poloviny století disponovala jen dvaceti lůžky. Teprve při nástavbě východního křídla nemocnice v letech 1848-1851 získala Oční klinika nové prostory, přičemž jeden z pokojů byl přestavěn na operační sál a vlastní posluchárnu, kterou dosud Oční klinika sdílela s chirurgií. Počet nemocničních lůžek tehdy vzrostl na 50, v letních měsících, kdy se operovaly hojně katarakty, i na 80.

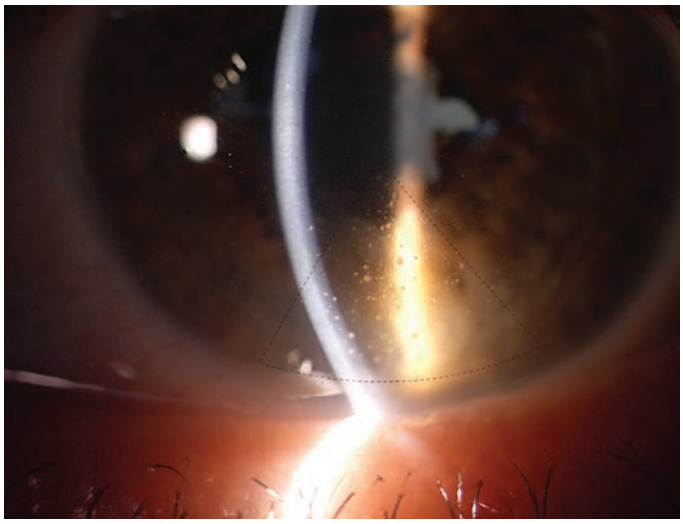
Po otevření oční kliniky (1820) a samostatné katedry očního lékařství byl prvním profesorem oftalmologie na pražské univerzitě a současně i prvním přednostou nově založené kliniky jmenován profesor Johann Nepomuk Fischer (1777-1847, obrázek 1). Jeho kariéra vyvrcholila v roce 1843, kdy byl zvolen rektorem Karlo-Ferdinandovy univerzity. V roce 1846 publikoval svou učebnici očního lékařství. Měl pověst vynikajícího operatéra a klinického učitele – vychoval skvělé žáky, především Josefa A. Rybu, Ferdinanda C. Arlta a Josepha Hasnera. Josef Arnošt Ryba, syn Jakuba Jana Ryby, byl význačnou osobností tehdejšího očního lékařství. Byl požádán, aby po smrti profesora Fischera post přednosty převzal, ale odmítl a věnoval se více výuce a operativě – provedl více než 1200 operací. Jeho kariéra vyvrcholila v letech 1847-1849, kdy byl zvolen děkanem lékařské fakulty. O post přednosty tedy usilovali Ferdinand Carl von Arlt a Joseph Hasner von Artha. Zprvu byl přednostou pražské Oční kliniky profesor Arlt, po jeho odchodu do Vídně na prestižnější post přednosty vídeňské Oční kliniky, tuto přebírá do vedení profesor Hasner. Profesor Arlt napsal řadu knih a odborných článků o oftalmologii, zaváděl operace v narkóze a spolupracoval také na oborovém odborném periodiku Archiv fűr Ophthalmologie spolu s prof. Graefem. Po profesoru Arltovi je pojmenován např. „Arltův trojúhelník" – tj. typické uspořádání granulomatózních precipitátů na endotelu rohovky při nitroočním zánětu (obrázek 2).

V roce 1883 došlo k rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity na větev německou a českou. V době nařízeného rozdě-

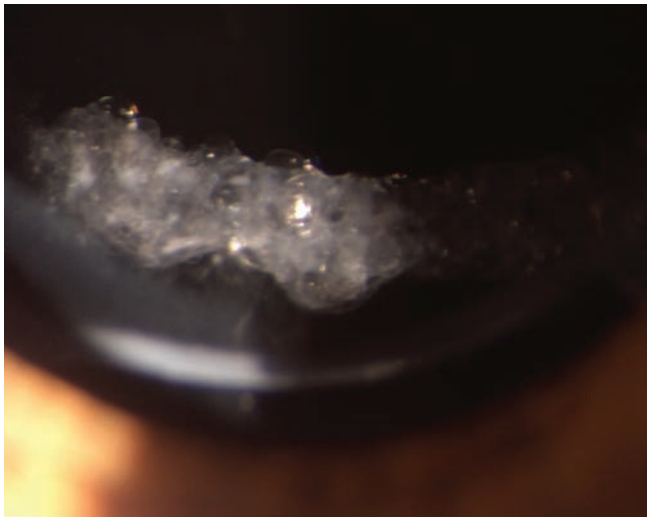

Obrázek 1. Profesor Johann Nepomuk Fische

proLékaře.cz | 19.11.2026

Obrázek 2. Arltův trojúhelník

Obrázek 3. Elschnigovy perly

lení byl přednostou profesor Hasner. S rozdělením nesouhlasil, celý proces české větvi velmi znesnadňoval a nakonec ze svého postu odešel.

Rozdělení Oční kliniky

Po rozdělení univerzity na českou a německou v roce 1883 se přednostou české Oční kliniky stal profesor Josef Schöbl (1883–1902); jeho nástupcem byl profesor Jan Deyl (1902–1924). Přednostou německé Oční kliniky byl od roku 1883 do roku 1886 profesor Adolf Schenkl, dále profesor Hubert Sattner (1886–1891) a z jejich nástupců byl v Evropě nejznámější profesor Anton Elschnig (1907–1935). V roce 1907 odešel z Vídně do Prahy a ujal se funkce přednosty německé Oční kliniky. Stal se v roce 1917 i rektorem Německé univerzity. Byl brilantním chirurgem i učitelem. Ošetřoval i Tomáše G. Masaryka, který trpěl trombózou retinálních cév. Profesor Elschnig provedl 180 transplantací rohovky a přes 10 000 extrakcí katarakty, jejíž operaci zdokonalil. V Praze inicioval vznik centra pro keratoplastiky, do kterého se přicházela učit pro něj téměř rutinní operaci řada slavných oftalmologů z celé Evropy i ze zámoří. Sám si přál se stát přednostou na Oční klinice ve Vídni a byl pro tento post zcela kvalifikován, nikdy se jím ale nestal, snad z důvodu svých kontroverzí s Ferdinandem Arltem. Byl jednou z největších oftalmologických osobností a my si připomínáme jeho jméno, když hovoříme o Elschnigových perlách (obrázek 3).

V roce 1945 byla z české Oční kliniky (přežívající v období 2. světové války jako oční oddělení Všeobecné nemocnice) ustavena I. Oční klinika a v prostorách německé kliniky vznikla II. Oční klinika lékařské fakulty Univerzity Karlovy. I. Oční kliniku vedli profesoři Roman Kadlický (1945–1948) a Emil Dienstbier (1948–1975), docent Jiří Malec (1975–1985), docentka Šárka Pitrová (1985–1991) a profesorka Jarmila Boguszaková (1991–1997).

Prvním přednostou II. Oční kliniky byl v letech 1945–1965 akademik a profesor Jaromír Kurz (1895–1965), v letech

Obrázek 4. Jubilejní pavilon

proLékaře.cz | 19.11.2026

1965–1970 tuto kliniku řídila profesorka Věra Kadlecová (1913–2002) a v obdobích 1970–1978 docentka Jaroslava Votočková (1911–1985) a 1979–1997 profesor Hanuš Kraus (1928–2006). I. a II. Oční klinika byly spojeny do jednoho pracoviště (v historickém pohledu tedy opět po 114 letech) v roce 1998. Nově spojenou Oční kliniku 1. LF UK a VFN v Praze vedl až do roku 2003 profesor Martin Filipec. Oční klinika v době jeho vedení zaznamenala rozvoj jak v oblasti vědy a výzkumu, tak i v přístrojovém a materiálním vybavení pracoviště. V letech 2004–2016 byla přednostkou Oční kliniky 1. LF UK a VFN v Praze docentka Bohdana Kalvodová. Od února 2016 je přednostkou kliniky profesorka Jarmila Heissigerová.

Jubilejní pavilon – současné sídlo Oční kliniky 1. LF UK a VFN v Praze

V současné době Oční klinika sídlí v budově, která svého času svou účelností, jednoduchým, ale elegantním novorenesančním slohem a až honosným vybavením, vzbudila pozornost veřejnosti, a to v „Jubilejním pavilonu“ (obrázek 4). Své jméno získal tento pavilon pro svou dedikaci císaři Františku Josefu I., který v roce 1898 slavil své padesáté výročí nástupu na trůn. V tom roce byla dokončena hrubá stavba Pavilonu Františka Josefa I. a v roce 1899–1900 se do nové budovy nastěhovaly hned čtyři německé kliniky: Interní klinika, Gynekologická klinika, Oční klinika a Propedeutická klinika. Zařízení Jubilejního pavilonu bylo opravdu na výši doby, všechna pracoviště měla izolační místnosti, laboratoře, knihovny, moderně vybavené posluchárny atd. O stavbě Jubilejního pavilonu byla vydána i kniha: Czermak W., Jaksch R., Saenger M., Kožíšek A: Der Kaiser Franz Josef-Pavillon im k.k. allgemeinen Krankenhause zu Prag, Prag, 1900. Oční klinika a Interní klinika (nyní IV. interní klinika) v budově pavilonu sídlí dodnes.

LITERATURA

1. **Kalvodová B.:** Vývoj oftalmologie na Oční klinice Všeobecné fakultní nemocnice a 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Česká a slovenská oftalmologie 2005, (61) 5: 303–310.
2. **Řehák S., Řehák J.:** Laboratoře zabývající se některými problémy základního výzkumu zrakového orgánu, Česká a slovenská oftalmologie 2002, Supplementum Historie oftalmologie, S83.
3. **Hlaváčková L, Svobodný P.:** Dějiny Všeobecné nemocnice v Praze 1790-1952, Karolinum 1990.
4. **Hlaváčková L.:** Z historie „Jubilejního pavilonu“ v pražské všeobecné nemocnici. Časopis lékařů českých, 147, 2008, č.11.
5. Almanach „200 let Oční kliniky v Praze“. Editor: J. Heissigerová, Nakladatelství Maxdorf 2018, Praha.

Článek byl prezentován formou přednášky na XXVI. Výročním sjezdu České oftalmologické společnosti Jubilejní pavilon 13. 9. 2018

Marie Retková

KŘESLO PRO FAUSTA 2014

Rozhovory vedla a k vydání připravila Marie Retková

Třináctý svazek pokračuje v nastoupené tradici interview pořádaných od začátku nového milénia v prostorách Faustova domu na pražském Karlově náměstí. Rozhovory pravidelně vycházejí knižně pod názvem *Křeslo pro Fausta*. V roce 2014 usedlo do „křesla pro Fausta“ dalších devět významných hostů, nejen představitelů lékařských věd, ale i našeho kulturního a společenského života.

OBSAH:

Předmluva *(P. Bartůněk)* * Místo úvodu *(M. Retková)* * Luděk Munzar * David Sedmera * Tomáš Zima * Jan Kvasnička * Karol Efraim Sidon * Vladimír Komárek * Tomáš Hudeček * Robert Šlachta * Bohumil Seifert

Praha : Galén, 2014, 122 s. – První vydání, 110x190 mm, brožované, černobíle, 150 Kč, ISBN 978-80-7492-160-5

Objednávky zasílejte e-mailem nebo poštou: LD, s.r.o., Tiskárna Prager, Elišky Přemyslovny 1335, 150 00 Praha 5, e-mail: tiskarnaprager@prager-print.cz, mobil: 602 377 675. Na objednávce uveďte i název časopisu, v němž jste se o knize dozvěděli.